

Melīna Merkuri (*Melina Mercouri*): Aktrise, politiķe un kultūras darbiniece (1920-1994)

Grieķu aktrise un politiķe Melīna Merkuri visu darīja ar degsmi un aizrautību – no mirdzēšanas uz skatuves un ekrānā savas karjeras sākumposmā līdz cīņai pret fašistisko huntu, kas 1967. gadā pārņēma varu Grieķijā, un jau kā politiķe organizējot kultūras aizsardzības un veicināšanas kampaņas.

Pirms kļūšanas par starptautiski pazīstamu kinozvaigzni pateicoties godalgotajam sniegumam filmā “Nekad svētdienā” M. Merkuri bija vadoša aktrise Grieķijas teātrī. Līdz ar 1967. gada valsts apvērsumu Grieķijā viņa iesaistījās politikā un turpmākajos gados rīkoja kampaņas visā pasaulē, lai atbrīvotos no pulkvežu vadītās huntas. 1974. gadā, pēc demokrātijas atjaunošanas, M. Merkuri atgriezās dzimtenē, lai sāktu karjeru politikā. Viņa kļuva par Grieķijas visilgāk amatā bijušo kultūras ministri un kā Grieķijas un Eiropas kultūras darbiniece guva lielus panākumus – īpaši jāmin Eiropas kultūras galvaspilsētas iniciatīvas izveide.

Marija Amālija jeb Melīna Merkuri (*Maria Amalia “Melina” Mercouri*) dzimusi 1920. gada 18. oktobrī prominentā Atēnu ģimenē, un, šķiet, viņai bija lemts iesaistīties politikā, sekojot tēva piemēram, kurš bija Apvienotās demokrātiskās kreisās partijas ministrs Stamatis Merkuris (*Stamatis Mercouris*), un vectēva piemēram, kurš bija Atēnu mērs Spiros Merkuris (*Spyros Mercouris*). Tas šķistu loģiski, bet pagāja četri desmiti gadu, pirms viņa aktīvi iesaistījās politikā, ieņemdamā vadošo lomu cīņā pret pulkvežu vadīto huntu, kas pēc 1967. gada militārā apvērsuma sagrāba varu Grieķijā.

Pirms šīs politiskās atklāsmes Melīna bija viena no Grieķijas slavenākajām aktrisēm. Gadu pēc teātra skolas absolvēšanas 1944. gadā viņa tēloja Elektru Grieķijas Nacionālajā teātrī Jūdžina O’Nīla lugas “Sēras piestāv Elektraī” iestudējumā. Kā aktrise viņa tika pamanīta pēc Blanšas Dibuā lomas atveidošanas Tenesija Viljamsa lugas “Ilgu tramvajs” 1949. gada uzvedumā. Drīz pēc tam M. Merkuri devās uz Parīzi, kur dzīvoja un darbojās līdz 1955. gadam, kad atgriezās Grieķijā. Profesionālās karjeras posmā, kad viņa spēlēja klasikas iestudējumus, tostarp Šekspīra “Makbetā” un Žana Anuija

“Cīrulītī”, viņa iestājās teātra darbinieku arodbiedrību kustībā, un sākās viņas politiskā karjera.

M. Merkuri karjera attīstījās 1950. gadu beigās, un viņa guva starptautisku atzinību par Iljas lomu Oskara balvai nominētajā “Nekad svētdienā”, par ko 1960. gadā ieguva Kannu kinofestivāla balvu kā labākā aktrise. Šo lomu viņa atkārtoti nospēlēja 1967. gada skatuves uzvedumā Brodvejā. Kamēr Ņujorkā tika izrādīts šis uzvedums, 21. aprīlī labējo armijas virsnieku grupa, kuras priekšgalā bija brigādes ģenerālis Stilians Pataks (*Stylianos Pattakos*) un pulkveži Jorgs Papadopuls (*George Papadopoulos*) un Nikolajs Makarezs (*Nikolaos Makarezos*) Grieķijā sagrāba varu militārā valsts apvērsumā. M. Merkuri drīz kļuva par vienu no ievērojamākajām līderēm emigrantu kustībā ar nolūku gāzt huntu, kā rezultātā S. Pataks viņai atņēma Grieķijas pilsonību. Viņas slavenā atbilde uz to bija: “*Es esmu dzimusi grieķiete, un grieķiete arī nomiršu. Pataks ir dzimis fašists, un fašists viņš nomirs.*”

Huntas 7 gadu valdīšanas laikā Melīna daudz ceļoja, lai izvērstu kampaņu pret diktatūru, vairojot izpratni par situāciju Grieķijā un

aicinot uz pulkvežu režīma izolāciju un likvidēšanu. Tāda klaja viedokļa paušana noveda pie slepkavības mēģinājuma Dženovā, Itālijā, bet M. Merkuri palika nesatricināma un turpināja īstenot kampaņas pret pulkvežu režīmu, līdz tā krišanai 1974. gadā.

Pēc demokrātijas atjaunošanās M. Merkuri atgriezās Grieķijā, kur palīdzēja veidot Grieķijas Sociālistisko partiju (*PASOK*) un aktīvi iesaistījās valsts sieviešu kustībā. Viņa kļuva par partijas Centrālkomitejas locekli, un 1977. gadā ar vislielāko balsu skaitu visā Grieķijā tika ievēlēta parlamentā. Pēc šīs uzvaras viņa visu enerģiju veltīja politikai un kultūrai.

Kad viņas partija uzvarēja 1981. gada vēlēšanās, M. Merkuri tika iecelta kultūras ministres amatā, kuru ieņēma 8 gadus, un šajā laikā izvirzīja kultūras jomu Grieķijas politikas priekšplānā. Viņas kā kultūras ministres sasniegumi pārveidoja valsti: no Atēnu arheoloģisko izrakumu vietu integrācijas no satiksmes brīvā zonā līdz bezmaksas ieejas nodrošināšanai Grieķijas pilsoņiem muzejos un arheoloģisko izrakumu vietās vispārējās izglītības centrienu ietvaros. Viņa uzsāka kampaņu par Partenona marmora (Elgina marmors) atgūšanu, kas izstādīts Britu muzejā, un, protams, aktīvi atbalstīja Grieķijas teātri un kino.

Viens no viņas lielākajiem sasniegumiem bija Eiropas kultūras galvaspilsētu noteikšana, un 1985. gadā Atēnas tika izraudzītas par pirmo šādu galvaspilsētu. Tas notika pēc tam, kad 1983. gadā M. Merkuri noorganizēja tikšanos ar desmit ES dalībvalstu kultūras ministriem Grieķijas pirmās Padomes prezidentūras laikā. Norādot, ka, lai gan Romas līgumā, ar kuru izveidoja Eiropas Ekonomikas kopieni (ES priekštece), nebija nekādas atsauces uz kultūras jautājumiem, M. Merkuri mudināja pārējos ministrus atbalstīt viņas centienus palielināt izpratni par kultūru visā Eiropā.

Tā bija pirmā no Eiropas kultūras ministru sanāksmēm, kas vēlāk kļuva regulāras un joprojām turpinās.

M. Merkuri iesaistīšanās un ietekme Eiropā palielinājās 1988. gadā Grieķijas otrās Padomes prezidentūras laikā, kad viņa uzsāka kampaņu par dialogu un sadarbību ar Austrumeiropas valstīm lielu pārmaiņu laikā. Kad beidzās Aukstais karš un krita Dzelzs priekškars, M. Merkuri bija galvenā Eiropas Kultūras mēneša iniciatīvas iniciatore; iniciatīva tika uzsākta 1990. gadā un galvenokārt orientēta uz Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm.

1990. gadu sākumā M. Merkuri, nepārtraucot strādāt par parlamenta deputāti, turpināja darboties uz skatuves. Kad *PASOK* 1993. gadā atgriezās pie varas, M. Merkuri atgriezās Kultūras ministrijā, kur pievērsās saiknes izveidei starp kultūru un izglītību visos līmeņos.

Melīna Merkuri mirusi 1994. gada 6. martā. Aiz sevis viņa atstāja vīru — režisoru Žilu Dasēnu (*Jules Dassin*), ar kuru visā karjeras laikā regulāri strādāja kopā.